

1510 Gale Mathias

Innen språkvitenskapen, møter vi på ordet *etymologi*, som vel kan oversettes til «ordhistorie», underforstått: hvor ordene kommer fra. *Etymologi* er gresk, og er satt sammen av «etymos = sann, virkelig - og «logia» = lære, vitenskap. Men så er det dette ordspillet vi av og til bruker om at «*noe er helt gresk*». Derfor kan det dukke opp ulike tolkninger og ulike assosiasjoner. Det betyr at vi ikke alltid mener det samme. Slik også når vi støter på Gale Mathias, uavhengig av skrivemåte. Vi assosierer det i lydskrift form til det vi en gang har hørt. For folket ute på Frosta, tenker de nok på en viss munk på Tautra som «ikke var helt god». Mens storparten av befolkningen i Norge for øvrig, nok setter «gali matias» i sammenheng med det å snakke «bare tull», ref. «*han snakket rene galimatias*», altså, at det vedkommende sa - var meningsløst vrøvl og ulogisk.

Restene etter klosteret på Tautra (foto: Visit Frosta)

På Frosta er det lite vrøvl og mye logikk, så vi får holde oss til denne munken - som har levd i Frosta sin nærhet på flere måter. Han skulle ha vært en del av cistercienserordenen, som er et romersk-katolsk monastisk ordenssamfunn grunnlagt i 1098 av Robert av Molesme, Alberic av Cîteaux og Stephen Harding. Dette er et samfunn kjent for sitt enkle og strengt regelbaserte liv, samt for sitt arbeid innenfor jordbruk og jordbruksrelatert industri. Munkene praktiserer et liv i bønn, meditasjon, ensomhet og enkelhet. (Ref. Wikipedia).

Til tross for en viss fremgang mot slutten av middelalderen, gikk det motsatt vei med virksomheten hos munkene på Tautra. Reformasjonen i 1536/37 medførte store forandringer, men da var det allerede for sent å stanse forfallet og tilbakegangen hva gjaldt klosteret. Den hadde for lengst blitt fremprovosert av en person, nemlig abbeden Mathias Henrikssøn. Som alt annet negativt, var det hans fremferd som ble mest husket, slik det er med all smerte. Moralsk forfall rammet mange kloster den siste tiden før reformasjonen, og muligens gikk det

verst utover nettopp klosteret på Tautra. Og slik måtte det gå når vedkommende ikke fulgte de begrensninger som utnevnelsebrevet tilsa både åndelig og økonomisk.

24. mai 2024. Medhjelpere / kilder: f.v Kolbein Viktil og Amund Nilssen

Mathias Henrikssøn var en danskfødt munk som ble utnevnt til abbed på cistercienserklosteret på Tautra i 1510. Med det senker det seg et mørkt teppe over Tautra og omegnen. Det de trodde skulle bli en gjenreisning av et kloster i forfall, ble starten på slutten. Fra første stund synes det som Mathias Henrikssøn gikk langt utover sin bemyndigelse, brukte sin stilling - for ikke å si posisjon - til egenvinning. Gjenstander ble pantsatt eller regelrett forsvant.

Etter en stund drar Mathias Henrikssøn sørover og blir abbed på Hovedøen kloster ved Oslo. Der fortsatte han på samme vis. Han blir innklaget for erkebiskopen, og i oktober 1525 blir Mathias Henrikssøn avsatt av Oslo-biskopen Hans Rev. - Hans Rev (1490-1545) var katolsk biskop i Oslo 1525–37 og luthersk superintendent i Oslo og Hamar stift 1541-45. Som biskop var han også medlem av det norske riksrådet og en viktig politisk aktør i 1520- og 1530-årene. Men Mathias Henrikssøn ga seg ikke. Han dro til Danmark og klarte å sikre seg ny beordring nordover. Det førte til at han på nytt kom til Tautra etter et mislykket forsøk på å overta Lyse kloster ved Bergen. I følge Wikipedia hadde Mathias Henrikssøn vært borte i 10 år fra Tautra. Men han hadde nok ikke forandret seg så meget. Rett nok gikk de fleste kloster, som Mathias Henrikssøn var på, sin undergang i møte. Men i rettferdighetens navn, så var ikke alt kun Henrikssøn sin skyld. Den politiske situasjonen gjorde i seg selv nemlig slutt på klostervesenet og katolisismen i Norge.

Det heter seg, hentet fra Wikipedia, at erkebiskop Olav Engelbrektsson (1480-1538) kjente godt til rullebladet til Mathias Henrikssøn og fikk ham arrestert i 1530. Det heter seg videre at det var sju bønder som foretok arrestasjonen. Men ut ifra et Diplom datert 11. april 1531 på Austråt, går det frem at abbed Mathias Henrikssøn hadde lånt 100 lodd sølv for å betale gjeld til erkebiskop Olav. Likeledes vet vi at abbeden ikke bare pantsatte klosteret, men selger et

nybygg på tre etasjer til Nils Lykke. Dette tyder på at så vel Olav Engelbrektsson, som andre innflytelsesrike personer i sin samtid den gangen, selv var involverte i det forretningsmessige rundt Mathias Henrikssøn, et kynisk og lite skjult dobbeltspill i grådighetens tjeneste. Kappe og krage var ingen garanti for hederlighet.

Mathias Henrikssøn ble stilt for en domstol bestående av 18 geistlige. Han nektet å følge ordren, og unnskyldte seg med at erkebiskopen ikke var hans herre. «Over ham sto bare paven og kongen», mente han.

Anklagene gikk ut på blant annet følgende:

- Han hadde slått munkene i kirka så blodet fløt fra nese og munn.
- Har ikke holdt messe på ett år og ikke lest tidebønnen på tre år.
- Ikke kommet tilottesang (morgengudstjeneste) eller aftensang på to eller tre år.
- FASTER aldri på fredager og andre fastedager.
- Hadde kalt sine brødre lutherianere, tjuver, kjettere og gudsforrædere.
- Utuktig og ukristelig snakk i alles nærvær.*)
- Svindlet flere bønder og påførte dem ulidelige avgifter.
- Ikke erkjent at erkebiskopen var hans herre.
- Solgte eiendeler fra Tautra kloster da han dro til Hovedøen.
- «Hans kirke render som et sold og klosterets jorder er aldeles forfalne».

*) Mathias Henrikssøn «begikk nok konstant hor», og som han åpenlyst berettet om gjennom et særdeles utuktig og ukristelig språk. Det finnes avskrift av hans egne ord som ikke engang ville tålt nåtidens liberale og usminkede retningslinjer for hva som kan føres i pennen, og som gjør at jeg velger å ikke trykke det her.

Nevnte Nils Lykke på Austrått, er en kjent personlighet i historien både på Fosen og i Stjørdal. Nils Lykke var ett år i København, og fikk sine kongebrev, som gjennom sin sammensvergelse med Mathias Henrikssøn så ut til å lykkes hva gjaldt kontroll av klosteret og andre eiendommer. Men slik skulle det ikke gå. Verken Mathias Henrikssøn eller Nils Lykke ble lengere herrer over Tautra. Erkebiskopen, som trolig selv hadde vært positivt

Nils Lykke ble røyket i hjel

involvert innen visse transaksjoner hos Mathias Henrikssøn, hadde nok lagt en viss beskyttende hånd over «Gale Mathias». Med til slutt ble det trolig for innviklet, da Nils Lykke med fullt overlegg brøt datidens morallov ved å besvangre sin svigerinne Lucie. Julekvelden 1535 ble Nils Lykke røyket i hjel i et fangehull på Steinvikholm.

Hva dommen etter rettsaken mot Mathias Henrikssøn ble, sier historien ingenting om. Men ikke bare fortsatte Mathias Henrikssøn sin spekulative virksomhet. Faktisk klarte han - som ettertiden har kalt for «Gale Mathias», ifølge Wikipedia å bli abbed ved Lyse kloster, hans store mål. Merkelig! Men vi kjenner som sagt ikke dommen, fasiten, omstendigheter og hva som skjedde etter rettsaken. Noen har blant annet stilt spørsmålstegn vedrørende Mathias Henrikssøn alder, og stiller seg tvilende til om han virkelig kom til Lyse kloster etter Tautra og rettsaken. Eller om det er en helt annen person det er snakk om. Vi kjenner ikke Gale Mathias fulle liv og endelikt. Det gir selvsagt grunnlag for spekulasjoner og konspirasjonsteorier tillagt hele hans liv.